

درس سوم - مفهوم و مصداق

مفهوم : معنای کلمات مانند معنی موبایل ، تبلت ، ماهواره

مصداق : افراد یا اشیای خارجی مانند اشاره به موبایل یا تبلت یا ماهواره در خارج

تعریف مفهوم جزئی و کلی

جزئی :

- تنها بر یک مصداق (فرد) خارجی قابل انطباق است. (یک فرد در خارج دارد.)
- مفهومی است که مصداق آن کاملاً مشخص است
- قابلیت انطباق بر بیش از یک مورد را ندارد.

روش تشخیص مفهوم جزئی

- اسم هایی که با قید این یا آن مشخص شوند. این گوشی ، آن لپ تاب
- اسم خاص یا علم: اسم کشورها، اسم شهرها، اسم رودها، اسم دریاها، اسم خلیج ها و اقیانوس ها، اسم دریاچه ها، اسم کوه ها و قله ها، اسم کره ها ، اسم انسان
- اسم داخل « »

کلی :

- بر مصداق متعددی در خارج قابل انطباق است .
- مفهومی است که قابلیت انطباق بر بیش از یک مورد را دارد؛ خواه این مورد، از موارد واقعی خارجی باشد . یا از موارد فرضی (تخیلی و وهمی)

تمرین :

مفاهیم جزئی و کلی را مشخص کنید:

خداوند - الله - حضرت علی(ع) - مولود کعبه - درخت - درخت سرو - کتاب - این کتاب - پسر

کلی جزئی جزئی جزئی کلی کلی جزئی کلی

آن پسر - لفظ « پسر » - مریخ - مشهد (به معنای محل شهادت) - مشهد (نام شهری در استان خراسان رضوی)

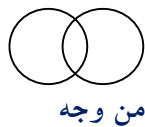
جزئی جزئی جزئی جزئی کلی جزئی کلی

نکته : جز اسامی خاص و مفاهیمی که با صفات اشاره « این » و « آن » مشخص شده اند، تمامی مفاهیم

..... هستند. کلی

رابطه میان مصادیق دو مفهوم کلی «معروف به نسبت های چهارگانه (نسب اربعه)»

اگر دو مفهوم (تصور) کلی از جهت صدق بر افرادشان باهم مقایسه شوند، چهار حالت دارد:

من وجه

مطلق

تباين

تساوی

تساوی: دو مفهوم از نظر محدوده مصادیق بر هم منطبقند. مانند انسان و ناطق

تباين: هیچ مصداقی مشترک ندارند و مابین (ناسازگار) با یکدیگر باشند. مانند مصادیق انسان و سنگ

عموم و خصوص مطلق: یکی از این دو دایره ممکن است از دیگری بزرگ تر باشد و تمامی

مصادیق دیگری را شامل شود. مانند آسیایی که عام تر از ایرانی است؛ زیرا هر ایرانی آسیایی است؛

اما برخی آسیایی ها ایرانی نیستند. در این حالت مصادیق یک مفهوم عام تر است و مصادیق دیگری

خاص تر است.

عموم و خصوص من وجه: دو مفهوم هر کدام در برخی مصادیق مشترک باشند و در بعضی هیچ

اشتراکی با هم ندارند. یا مصادیق هر کدام از مفاهیم از جهتی عام تر از جهتی، خاص تر از دیگری

است. بعبارتی دو دایره ممکن است یکدیگر را قطع کنند. در این حالت دو مفهوم دارای مصادیق

مشترک؛ اما هر یک از آنها مصادیقی دارد که در دیگری وجود ندارد. مانند مصادیق سفید و سنگ؛

زیرا برخی سنگ ها سفیدند و برخی سنگ ها سفید نیستند. همچنین برخی از اشیای سفید، سنگ

هستند و برخی از اشیای سفید، سنگ نیستند

نحوه تشخیص نسبت‌های چهارگانه

هر است
هر است

هر دو درست : تساوی

یکی درست : مطلق

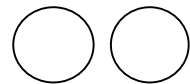
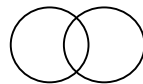
هر دو نادرست : بعضی

درست : من و جه
نادرست : تباین } است

تمرین

با رسم شکل نسبت میان مفاهیم زیر را مشخص کنید:

آفریقایی آسیایی: مسلمان آسیایی: هندی آسیایی: مثلث شکل سه ضلعی:

استفاده از نسبت های چهارگانه در طبقه بندی مفاهیم

▪ هنگامی که مفاهیمی را طبقه بندی می کنیم، وجوه اشتراک آنها با مفاهیم مشابه و وجوه افتراق آنها با مفاهیم غیرمشابه را مشخص می کنیم.

▪ در هر دسته بندی ها از مفهومی **عام** آغاز می کنیم و به مفهومی **خاص** می رسیم.

▪ برای طبقه بندی امور مختلف، در نظر داشتن نسبت های چهارگانه میان مفاهیم از اهمیت زیادی برخوردار است.

▪ در یک **دسته بندی درست**، لازم است هر طبقه از مفاهیم نسبت به مفاهیم طبقه دیگر رابطه **عموم و خصوص مطلق** داشته باشند. مانند

موجودات < موجودات مادی < جانداران < جانوران < مهره داران < پرندگان.

▪ **اقسام مختلف یک مفهوم** باید نسبت به یکدیگر رابطه **تباین** داشته باشند مانند:

موجودات مادی و غیرمادی، جاندار و بی جان، جانوران و گیاهان، مهره داران و بی مهره ها، ماهی ها و دوزیستان و پستانداران و خزندگان و پرندگان.

فعالیت تکمیلی : ۱- جزئی یا کلی بودن کلمات زیر را مشخص کنید:

عدد، میدان آزادی، جبرئیل، خیابان، خوشه پروین، خلیج فارس، ابن سینا، ابن کلاس،

کلی جزئی جزئی کلی جزئی جزئی

نرگس (به معنای نوعی گل نرگس) به معنای اسم خاص

کلی جزئی

۲- در جملات زیر جزئی یا کلی بودن کلمات مشخص شده را معین کنید:

الف حافظ، حافظ قرآن بود. **اولی جزئی دومی کلی**

ب خطر سقوط بهمین، در بهمین زیاد است. **اولی کلی دومی کلی**

ج نجف اشرف و مرقد امامزادگان از زیارتگاه های اسلامی هستند. **اولی جزئی دومی کلی**

۳- با رسم شکل، مشخص کنید میان دو مفهوم کلی زیر چه نسبتی از میان نسبت های چهارگانه برقرار است؟

شاعر - دانش آموز مثلث - دایره، مثلث - شکل، عدد قابل تقسیم بردو - زوج،

من وجه تباین مطلق تساوی

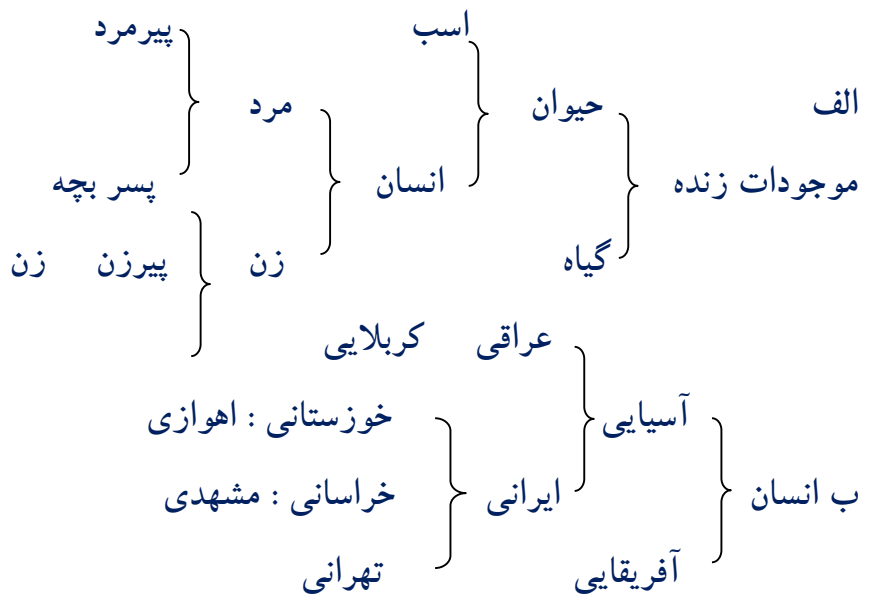
مثلث - مثلث متساوی الاضلاع، پرنده - سیاه، شعر - غزل، موازی - متقاطع

مطلق من وجه مطلق تباین

۴- با در نظر گرفتن نسبت های چهارگانه میان مفاهیم زیر، آنها را طبقه بندی کنید:

الف انسان، اسب، گیاه، مرد، زن، پیرمرد، حیوان، پسر بچه، پیر زن، موجودات زنده

ب خراسانی، آسیایی، انسان، تهرانی، کربلایی، اهوازی، آفریقایی، عراقی، مشهدی، ایرانی، خوزستانی

سوالات تشریحی

۱- مفهوم جزئی را تعریف کرده و یک مثال بیاورید .

تنها بر یک مصداق(فرد) خارجی قابل انطباق است.(یک فرد در خارج دارد). مفهومی است که مصداق آن کاملاً مشخص است قابلیت انطباق بر بیش از یک مورد را ندارد. مانند این تبلت

۲- مفهومی که قابلیت انطباق بر بیش از یک مورد را ندارد ؟ جزئی

۳- مفهوم کلی را تعریف کرده و یک مثال بیاورید .

بر مصادیق متعددی در خارج قابل انطباق است . مفهومی است که قابلیت انطباق بر بیش از یک مورد را دارد؛ خواه این مورد، از موارد واقعی خارجی باشد یا از موارد فرضی (تخیلی و وهمی)

۴- مشخص کنید ، مفاهیم زیر کلی است یا جزئی ؟

انسان - عدالت - مسلمان - وحی - خلیج فارس - گربه - شکل سه ضلعی - حیوان ناطق - مشهد

کلی کلی کلی جزئی کلی کلی جزئی کلی جزئی

* در هریک از متن های زیر یک تصور جزئی و یک تصور کلی پیدا کنید:

الف) شهید بهشتی نماد انسان وارسته و ساده زیست بود. جزئی: بهشتی کلی: شهید ، انسان ، نماد ، وارسته

ب) امسال در تعطیلات نوروز به دشت سوسن که سرشار از زیبایی های طبیعی و در ۳۷ کیلومتری شهر ایذه است سفر کردیم. جزئی: ایذه ، دشت سوسن کلی: شهر، سفر، امسال ، تعطیلات ، زیبایی

ج) محفل انس با شهدای حرم در بارگاه مطهر امام رضا (ع) برگزار گردید. جزئی: امام رضا (ع) کلی : مطهر، بارگاه

د) رهبر انقلاب اسلامی حضرت آیت الله خامنه ای سال ۹۷ را سال « حمایت از کالای ایرانی» نامگذاری کردند.

جزئی: آیت الله خامنه ای کلی : رهبر، انقلاب ، کالا و...

۵- اگر دو مفهوم کلی را از جهت صدق بر افرادشان با هم مقایسه کنیم چند حالت به وجود می آید؟ فقط نام ببرید.

۴ حالت - تساوی - تباین - مطلق - من وجه

۶- نسبت تساوی را با ذکر مثال تعریف کنید.

دو مفهوم از نظر محدوده مصادیق بر هم منطبقند. مانند انسان و ناطق

۷- نسبت تباین را با ذکر مثال تعریف کنید. دو مفهومی که هیچ مصداق مشترکی نداشته باشند مانند انسان و اسب

۸- نسبت عموم و خصوص مطلق را با ذکر مثال تعریف کنید. یکی از این دو دایره ممکن است از دیگری بزرگ تر

باشد و تمامی مصادیق دیگری را شامل شود. مانند آسیایی که عام تر از ایرانی است؛ زیرا هر ایرانی آسیایی

است؛ اما برخی آسیایی ها ایرانی نیستند. در این حالت مصادیق یک مفهوم عام تر و مصادیق دیگری خاص تر است.

۹- نسبت عموم و خصوص من وجه را با ذکر مثال تعریف کنید.

دو مفهوم هر کدام در برخی مصادیق مشترک باشند و در بعضی هیچ اشتراکی با هم ندارند. یا مصادیق هر کدام از مفاهیم از جهتی عام تر و از جهتی، خاص تر از دیگری است. بعبارتی دو دایره ممکن است یکدیگر را قطع کنند مانند ایرانی و دانش آموز

۱۰- هرگاه دو مفهوم کلی به گونه ای باشند که هیچ مصداق مشترکی نداشته باشند بین آن دو مفهوم کدام یک از نسبتهای چهارگانه برقرار است؟ مثال بزنید. تباین - تیم فوتبال و تیم والیبال

۱۱- تعیین کنید بین هر یک از دو تصور کلی ذیل کدام یک از نسبتهای چهارگانه برقرار است؟
الف) کالا - گران (ب) یورو - دلار (ج) بانک - بانک ملی (د) فامیل - جلالی
جواب: الف) من وجه (ب) تباین (ج) مطلق (د) مطلق

* تعیین کنید بین هر یک از دو تصور کلی ذیل کدام یک از نسبتهای چهارگانه (تساوی، تباین، مطلق، من وجه) برقرار است؟
الف) معلم - شاعر (ب) میز - چوبی (ج) آهو - حیوان (د) گل - ماهی
جواب: الف) من وجه (ب) من وجه (ج) مطلق (د) تباین

* تعیین کنید بین هر یک از دو تصور کلی ذیل کدام یک از نسبتهای چهارگانه برقرار است؟
خط کش - وسیله فلزی ، جواب: من وجه

* بین کدام گروه از مفاهیم در گزینه های زیر رابطه عموم و خصوص من وجه برقرار است؟
الف) مسیحی و ایرانی (ب) پرنده و عقاب جواب: مسیحی و ایرانی

* بین هر یک از دو تصور کلی زیر کدام یک از نسبتهای چهارگانه برقرار است؟ (تساوی - تباین - مطلق - من وجه)
الف) اسب و آهو (ب) مادر و زن جواب: الف) تباین (ب) مطلق

* تعیین کنید هر یک از موارد زیر، مصداق کدامیک از نسبتهای چهارگانه (تساوی، تباین، مطلق، من وجه) می باشد.
الف) بیماری - سرماخوردگی (ب) دوست - دشمن جواب: الف) مطلق (ب) تباین

* تعیین کنید هر یک از موارد زیر، مصداق کدامیک از نسبتهای چهارگانه می باشد (تساوی - تباین - مطلق - من وجه)
الف) کاغذ - سفید (ب) کیف - کفش جواب: الف) من وجه (ب) تباین

* بین هر کدام از موارد زیر کدامیک از نسبتهای چهارگانه (تساوی - تباین - مطلق - من وجه) برقرار است؟
الف) انسان و پزشک (ب) دیواری و آجری (ج) خواهر و برادر
جواب: الف) مطلق (ب) من وجه (ج) تباین

* تعیین کنید میان مفاهیم زیر کدامیک از نسبتهای چهارگانه (تساوی - تباین - مطلق - من وجه) برقرار است؟
الف) میوه - ترش (ب) انسان - ناطق جواب: الف) من وجه (ب) تساوی

* تعیین کنید میان مفاهیم زیر کدامیک از نسبتهای چهارگانه (تساوی - تباین - مطلق - من وجه) برقرار است؟
الف) نسبتهای چهارگانه - عام و خاص من وجه (ب) برف - باران جواب: الف) مطلق (ب) تباین

۱۲- تعیین کنید در میان اجزاء شکل مقابل کدام یک از نسبت‌های چهارگانه (تساوی - تباین - مطلق - من وجه) برقرار

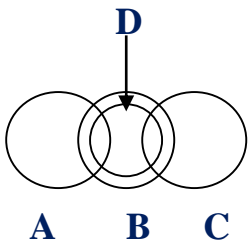
است؟

الف) A و B

ب) A و C

ج) B و D

د) C و D

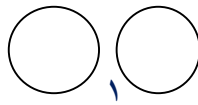
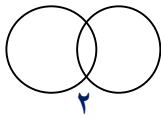
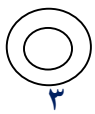
الف) من وجه ب) تباین ج) مطلق د) من وجه

* این تصویر بیانگر کدام یک از نسبت‌های چهارگانه است؟

جواب: مطلق

* با توجه به نسبت‌های چهارگانه، هر یک از موارد الف و ب با کدام شکل مطابقت دارد؟ خرداد ۹۳

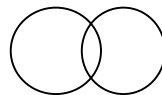
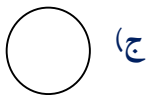

الف) چوبی و میز ب) مثلث و مربع

جواب: الف و ۲ ب و ۱

* رابطه میان دو تصور کلی «میوه و نارنجی» با کدام شکل نمایش داده می‌شود؟

جواب: ب

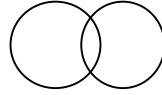
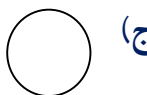
ب)

الف)

* رابطه میان دو تصور کلی «اسب و حیوان» با کدام شکل نمایش داده می‌شود؟

جواب: الف

ب)

الف)

جاهای خالی را با استفاده از کلمات مناسب کامل کنید

۱- مفهوم مفهومی است که مصداق آن کاملاً مشخص است. جزئی

۲- مفهومی که تنها بر یک مصداق خارجی قابل انطباق است و قابلیت انطباق بر بیش از یک مورد را ندارد، ...

می‌گویند. جزئی

۳- مفهوم معمولاً یا اسمی خاص است با صفات اشاره این یا آن همراه است. جزئی

۴- مفهومی که قابلیت انطباق بر بیش از یک مورد را دارد؛ خواه این مورد، از موارد واقعی خارجی باشد یا از

موارد فرضی، مفهومی نامیده می‌شود. کلی

۵- جز اسمی خاص و مفهومی که با صفات اشاره «این» و «آن» مشخص شده‌اند، تمامی مفاهیم

هستند. کلی

۶- نسبت از نسبت‌های چهارگانه ای است که دو مفهوم آن از نظر محدوده مصادیق برهم منطبقند. **تساوی**

۷- نسبت ... از نسبت‌های چهارگانه به این معنی است که دو مفهوم، هیچ مصادیقی مشترک ندارند و مابین (ناسازگار) با یکدیگر باشند. **تباین**

۸- هرگاه مصادیق یک مفهوم عا متر و مصادیق دیگری خاص تر است رابطه میان آنها عموم و خصوص است. **مطلق**

۹- منظور از نسبت عموم خصوص این است که مصادیق هر کدام از مفاهیم از جهتی عام تر و از جهتی، خاص تر از دیگری است. **من وجه**

۱۰- در دسته بندی مفاهیم از مفهومی آغاز می کنیم و به مفهومی می رسیم. **عام - خاص**

۱۱- در یک دسته بندی درست، لازم است هر طبقه از مفاهیم نسبت به مفاهیم طبقه دیگر رابطه عموم و خصوص داشته باشند. **مطلق**

۱۲- اقسام مختلف یک مفهوم باید نسبت به یکدیگر رابطه داشته باشند. **تباین**

۱۳- بین دو تصور کلی «کلاس» و «مدرسه» از نسبت های چهارگانه (تساوی-تباین-مطلق - من وجه) نسبت برقرار است. **تباین**

۱۴- اگر دو مفهوم به گونه ای باشند که هیچ مصادیق مشترکی نداشته باشند، میان آنها نسبت برقرار است. **تباین**

تعیین کنید کدام عبارت صحیح و کدام غلط می باشد؟

۱- مفهوم همان معنای کلمات مانند معنی موبایل و مصادیق همان افراد یا اشیای خارجی است. **درست**

۲- مفهوم کلی مفهومی است که مصادیق آن کاملاً مشخص است. **نادرست**

۳- مفهوم کلی معمولاً یا اسمی خاص است با صفات اشاره این یا آن همراه است. **نادرست**

۴- جز اسامی خاص و مفاهیمی که با صفات اشاره «این» و «آن» مشخص شده، تمامی مفاهیم کلی هستند. **درست**

۵- نسبت تساوی نسبتی است که دو مفهوم آن از نظر محدوده مصادیق برهم منطبقند **درست**

۶- در نسبت تباین دو مفهوم، هیچ مصادیقی مشترک ندارند و مابین (ناسازگار) با یکدیگر باشند. **درست**

۷- هرگاه مصادیق یک مفهوم عام تر و مصادیق دیگری خاص تر است رابطه میان آنها من وجه است. **نادرست**

۸- در دسته بندی مفاهیم از مفهومی خاص آغاز می کنیم و به مفهومی عام می رسیم. **نادرست**

۹- در یک دسته بندی درست، لازم است هر طبقه از مفاهیم نسبت به مفاهیم طبقه دیگر رابطه عموم و خصوص مطلق داشته باشند **درست**.

۱۰- اقسام مختلف یک مفهوم باید نسبت به یکدیگر رابطه تساوی داشته باشند. **نادرست**

۱۱- مفاهیم گربه و کتاب هر دو مفاهیمی کلی هستند. **درست**

۱۵- مفهوم شکل یک تصور جزئی است. **نادرست**